

MERKEZ-ÇEVRE TEORİLERİ VE MODERN DÜNYA SİSTEMİNDE EŞİTSİZLİK: MALEZYA ÖRNEĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Seçkin ARPALIER¹

Öz

Globalist teorilerin bünyesinde bulunan Merkez-Çevre Teorileri uluslararası ilişkilerde çatışmayı açıklayan teoriler arasında öne çıkmaktadır. Teori kapsamında modern dünya sistemde bulunan aktörler arasındaki güç farklılıkları tarihi, ekonomik, siyasi ve askeri perspektifte incelenmiştir. Bu çalışmada modern uluslararası sistemdeki eşitsizlik Merkez-Çevre teorilerinin yanında globalist, pluralist, realist, neorealist, liberalist, neoliberalist, marxist, neo-marxist, bağımlılık teorileri ile Sosyal Darwinizm, yapısalcı ve Kuzey-Güney ilişkilerini inceleyen yaklaşımlar ile kuvvetlendirilmiştir. Coğrafi keşifler, toprak reformları ve ticaret devrimleri sonucu biriken sermaye, Sanayi Devrimi'yle birlikte kullanılmış ve bu süreç Walt Whitman Rostow'un Kalkınma Modeli Teorisi ile analiz edilmiştir. Teori çerçevesinde olgu olarak 'Malezya' örneği ele alınarak irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Merkez
Çevre
Modern Dünya Sistemi
Rostow'un Kalkınma Modeli
Malezya

Makale Hakkında

İnceleme Makalesi
Gönderim Tarihi : 14.08.2024
Kabul Tarihi : 10.10.2024
E-Yayın Tarihi : 15.10.2024
DOI : 10.58702/teyd.1533237

¹Arş. Gör., Yalova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, e-posta: seckin.arpalier@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2123-6077.

CORE-PERIPHERY THEORIES AND INEQUALITY IN THE MODERN WORLD SYSTEM: A CASE STUDY OF MALAYSIA

Abstract

Within the scope of Globalism theories, Core-Periphery stands out among other theories in the explanation of conflict in international relations. From the perspective of the theory, the power differences between the actors in the modern world system have been examined from historical, economic, political and military perspectives. Thus, besides Core-Periphery theories, the inequality in the modern international system has been strengthened by approaches that examine North-South relations, dependency theories and Social Darwinism, such as globalist, pluralist realist, neorealist, liberal, neoliberal, Marxist, neo-marxist theories, in this study. The capital accumulated as a result of geographical discoveries, land reforms, and trade revolutions was utilized with the Industrial Revolution, and this process has been analyzed through Walt Whitman Rostow's Development Model Theory. Within the framework of this theory, the 'Malaysia' example was shown as a case study.

Keywords

Core
Periphery
Modern World System
Rostow's Development Model
Malaysia

Article Info

Review Article
Received : 14.08.2024
Accepted : 10.10.2024
Online Published : 15.10.2024
DOI : 10.58702/teyd.1533237

Kaynakça Gösterimi: Alpalier, S. (2024). Merkez-çevre teorileri ve modern dünya sisteminde eşitsizlik: Malezya örneği üzerine bir inceleme. *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 5 (3), 512-528.

Citation Information: Alpalier, S. (2024). Core-periphery theories and inequality in the modern world system: a case study of Malaysia. *Journal of Society, Economics and Management*, 5 (3), 512-528.

GİRİŞ

Globalistler diğer teorisyenlere nazaran uluslararası sistemi daha çok ekonomik kavramlar çerçevesinde açıklamaya çalışmıştır. Bu çerçevede, özellikle Immanuel Wallerstein'in geliştirdiği Dünya Sistemleri Teorisi ve onun merkez-çevre (core-periphery) modeli büyük önem kazanmıştır (Wallerstein, 1974). Ayrıca, Immanuel Wallerstein'in yanı sıra Andre Gunder Frank, Kautsky, Lenin, Swezzy, Babones ve Alvarez-Rivadulla gibi isimler de bağımlılık ve merkez-çevre teorilerinin gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu sebeple modern dünya sistemini anlamak açısından kapitalistle tanışma ve tarihi gelişimine bakarak değerlendirme uğraşına girmişlerdir. Bu sistemi açıklamaya çalışan teorilerin başta daha yapısal bir teori olan kapitalist dünyanın zengin ve güçlü devletleri *merkez* (core), merkezden ziyade yoksul ve güçsüz devletleri *çevre* (periphery) olarak belirleyen merkez-çevre teorileri olmak üzere emperyalizm, neo-marksizm ve bağımlılık teorileri tarafından teoriler üretilmiş ayrıca kuzey-güney ilişkileri araştıranlar tarafından da irdelenmiştir.

Mevcut uluslararası sisteme realistler birey ve devleti, neorealistler ise daha çok devlet ve sistem esaslı yaklaşırken yukarıda da belirttiğimiz globalizm ve diğer bir yaklaşım olan plüralizm bu sisteme daha farklı yaklaşım analizde bulunmuşlardır. Globalistlerin plüralistlerinden farkından söz etmek gerekirse uluslararası kapitalist sistemi çözümlemede daha yapısalcı yaklaşmaktadır. Bu bağlamda, hem realist hem de globalist yaklaşımlar uluslararası sistemdeki güç dinamiklerini incelemekle beraber, globalistler özellikle ekonomik ilişkiler ve kapitalist düzenin yapısal analizine odaklanmıştır (Arı, 2013, s. 230).

Makalenin içeriğinde modern dünya sisteminin yukarıda belirtilen globalist yaklaşım ve globalist teorilerle beraber birçok farklı teori açıklanmasının yanında, sistemin modern dünyaya geçişi ayrıca merkez-çevre oluşumunun tarihsel gelişiminden ve tarihsel örnek ve aktörleri ile beraber farklı bakış açılarının irdelenmesinden oluşmaktadır. Bu sebeple birçok unsurun ele alınmasıyla beraber merkez-çevre teorileri makalesi bu faktörler ile beraber şekillenecektir. Makalenin ulaştığı sonuçlar, daha önceki literatürde yer alan teorilerle karşılaştırıldığında, globalist yaklaşımların güncel uluslararası ilişkiler teorilerine getirdiği katkıların daha yapısalcı bir çerçevede değerlendirilebileceğini göstermektedir.

1. Kapitalist Dünya Sisteminde Merkez-Çevre Oluşumunun Tarihsel Süreci

Uluslararası sistemin ekonomik boyutunu irdelleyerek açıklama uğraşı veren globalistlerin en çok yararlandığı küreselleşme sürecinin tarihsel gelişimi ile başlamak gerekirse ilk insandan itibaren insanın yapısı itibarıyla doğal bir şekilde artı yönde kendi varlığı ve yaşadığı çevresine katkıda bulunarak sürekli bir gelişme ve en önemlisi ise karşılıklı etkileşim ile ilerleme kaydetmiştir. Fakat bu gelişmelere baktığımızda insanoğlu daha çok yaşadığı tabiat ile mücadeleyle ve gelecek tehlikeleri savuşturma üzerine gelişmeler kaydettiğini görmekteyiz.

Fakat Immanuel Wallerstein'in *Dünya Sistemi Teorisi* kitabında kullandığı tabir ile gelişmeyi ifade etmek gerekirse *tabiata hükmetme* yetisi kazanması ile beraber Kristof Kolomb'un 1492² yılında Kuzey Amerika'yı keşfetmesi, 17. yüzyılda II. Ziraat Devrimi'ne

² Kristof Kolomb'un 1492 yılındaki Atlantik Okyanusu'nu aşarak keşifle ulaştığı Kuzey Amerika Seferi'nin tarihi dünya ekonomisinin kurulduğunu gösteren sembolik bir tarih olarak kabul edilmektedir.

kadar yani yukarıda belirttiğim tabiat ile mücadele evresinde küreselleşmenin ve insanın gelişmesinin boyutu yatay bir şekilde devam ederken Wallerstein'ın belirttiği hadiselerin gelişimiyle beraber tarihin daha önce hiçbir dönemde görmediği doğrusal (linear) bir ivme yakalamış ve süreç hiç olmadığı kadar hızlı ilerlemeye ve entegre olmaya başlamıştır. Bu ivmenin sebebi olarak üretmek yerine dünyanın artık kâra geçtiğini ve biriken sermaye ile beraber dünya ekonomisi artık kendi içinde bir toplumsal iş bölümüne gitmiştir. Bu sebep itibarı ile Wallerstein'a göre dünya ekonomisi kapitalist üretimin sonunda oluşmuştur ve sistem dolayısıyla tamamen kapitalist bir yapıya sahiptir (Wallerstein, 1974, s. 465)

Bu dünya sisteminin belli aşamalardan geçerek bugünkü modern dünya sistemini oluşturduğunu belirtmektedir. Kuşkusuz modern dünya sisteminden önce de başka sistemlerin olduğunu inkâr etmez fakat bu kapitalist dünya sisteminin sermaye birikimiyle beraber önceki sistemlerden farklı olduğunu ifade etmektedir. Bu kapitalist sistemin 16. yy. itibarı ile Avrupa'da ortaya çıkan ve giderek dünyanın geri kalan kısmına doğru yayıldığını iddia etmektedir. Bu sebepten ötürü birçok teorisyen gibi görüşleri *euro-centric* (Avrupa'ya dayalı) bir bakış açısıyla oluşmuştur. Temel mantık itibarıyla dışarıya doğru mevcut olan sınırların ötesine geçerek gelişmeler göstermiş bu genişleme herhangi bir siyasal birimin sınırlamasına bağlı olmadan gelişmiştir. Ve bu kapitalist dünya sistemi tarihsel bir olgu olduğundan ötürü bir zaman sonra kalkabileceğini ifade etmiştir (Arı, 2013, s. 254-255; Wallerstein, 1993, s. 229).

Dünya sisteminin küreselleşme sürecinin tarihsel gelişimini irdelemek gerekirse bu konuda odaklananların başında Robertson gelmiştir. Robertson'a göre küreselleşme süreci 15. yüzyılda ortaya çıkmış olup günümüze kadar beş aşamayla beraber gelmiştir. İlk aşama olarak bahsettiği *Oluşum Aşaması*, 1400 ila 1750 yılları arasını kapsamaktadır. Bu aşamada yeni ulusal toplumlar ortaya çıkmış, modern anlamda takvim ve coğrafyanın doğuşu ve bu süreçte bireycilik ile hümanizmin önem kazandığı ortaya konulmuştur (Bilton ve ark., 2008, s. 48-49).

İkinci aşama ise 1750-1802 tarihlerini kapsayan *Başlangıç Aşaması*dır. Bu aşamada daha çok Fransa'da gelişen Büyük Fransız Devrimi ile yurttaşlık bilincinin oluşması ve insanlık kavramlarının belirginleşmeye başlamasıyla birlikte uluslararası ilişkilerin yapısı da daha formal bir hal almaya başlamıştır (Bilton ve ark., 2008, s. 48-49).

Üçüncü aşamada ise 1870 ila 1920 arası süregelen dönemi *Kalkış Aşaması* olarak adlandırmıştır. Bu süreçte ulus devlet kavramı yerleşmiş, iletişim, teknoloji aşamasından gelişmeler itibarıyla olimpiyat oyunları olsun, Nobel ödülleri olsun uluslararası küresel organizasyonların başlaması bu dönemde gerçekleşmiştir (Bilton ve ark., 2008, s. 48-49).

Dördüncü aşama olarak adlandırılan *Hegemonya Mücadele Aşaması* olan 1920 ila 1960 arası ifade edilmektedir. Bu dönemde küresel düzeyde savaşlar meydana gelmiş ve güç dengesi devingen değişimlere uğramış küresel çatışmanın bol olduğu süreçler yaşanmıştır (Bilton ve ark., 2008, s. 48-49).

Beşinci ve son aşama ise 1960-1990 tarihlerini kapsayan *Belirsizlik Aşaması*dır. Bu aşamada birçok küresel kuruluşlar oluşmuş ve bu sayı artarak devam etmiştir. Kitle iletişim sistemlerinin küresel düzeye gelmesiyle beraber dünya vatandaşlığı ve insan hakları gibi kavramlar gelişmiştir. Robertson'un küreselleşmeyi Avrupa-merkezci olarak yorumlaması

Avrupa dışı toplumları bu sürece dahil etmemesi kapsam bakımından eleştirilere uğramasına neden olmuştur (Bilton ve ark., 2008, s. 48-49).

2. 'Dünya Sistemi Modeli' ve Sistemi İdame Ettiren Hegemon Güçler

Belirtildiği üzere dünya sistemi belli aşamalardan geçerek günümüzdeki şeklini almıştır. Bu sistemin sürdürülebilirliğini sağlayan yegâne aktör hegemonik güçlerle sağlanmıştır. Görüldüğü üzere tarihsel süreçte ve günümüzde olduğu gibi güç mücadeleleri yaşanmakta olduğu için dünya sistemini tek başına bütünleştirip tek elden yönetecek dünya devletinin kurulması imkânsıza yakın bir hal olduğu üzere bu sistemde rekabet eden güçler arasında en çok nüfuz ve söz sahibi olan güç *hegemon* güç olarak adlandırılmaktadır.

Ayrıca şunu da ifade etmek gerekirse rekabetten ve sahip olunan güçten dolayı nasıl bir dünya devleti kurulamıyorsa aynı sebepten ötürü sistemde tamamen anarşi de gözükmemektedir. Bilindiği üzere güç kavramı zaman içinde anlamsal ve şekilsel olarak değişebilir ayrıca gücün sahibi de konjonktürel gerçeklik sebebiyle güç sahibi devletlerde zaman içinde yerini başka bir devlete veyahut başka bir güce bırakabilmektedir. Bu gücün devamlılığını sağlamak veya başkasından ele geçirip hâkim olma adına tarihte birçok olay yaşanmıştır ve bu güce haiz olarak adlandırılan hegemonik güç dünya sisteminde kendi tekeli kurmuş ve bundan faydalanarak gücüne güç katmıştır (Wallerstein, 1993, s. 229).

Immanuel Wallerstein'e göre tarihte veyahut daha doğru bir ifadeyle kapitalizmin hâkim olduğu modern devlet sisteminde hegemonik güce 3 devlet erişmiştir. Bunlar; 17. yüzyılda birleşik eyaletlerle birlikte Hollanda, 19. yüzyılda Birleşik Krallık (Britanya) ve 20. yüzyılda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) hegemonik güce haiz olan devletlerdir (Wallerstein, 2002, s. 284).

İlk olarak Hollanda'nın hegemonik bir güce ulaşma aşamasına bakacak olursak coğrafi keşifler ile beraber dış ticaretin etkisiyle Avrupa kıtası zenginleşmiştir. İspanya ve Britanya'nın arasından dış ticaret ile sıyrılan Hollanda öne çıkmıştır. İspanya'nın geride kalmasının sebebi bürokrasinin yavaş olmasına bağlanmış bu zenginlikten yeterince yararlanmadığı düşünülmüştür.³ Bunun yanında Hollanda'nın baharat ticaretini ele geçirmesi ve tarımda geliştirdiği teknoloji ile verimliliği arttırmasıyla beraber önce Baltık bölgesinde daha sonra tüm dünya ticaret merkezine hâkim olmuştur. Ayrıca, Hollanda'nın deniz ticaretinde payı olan bir diğer devlet ise İsveç'tir. İsveç gemi üretiminde kullanılan demir ve ormancılık alanında gelişmiş olması bakımından ihracattan sağladığı ekonomik güç ile o dönemin bir nevi yarı-çevre (semi-periphery) aktörü olduğunu söylemek mümkündür. Britanya ve Fransa'nın merkantalist eğilimleri Hollanda'nın başarılı serbest ticaret politikaların yanında sönük kalmış ve Hollanda dönemin hegemonik gücü olmuştur. Hollanda'nın hegemonik güç oluşunda ticaret aslan payına sahiptir. Fakat hegemonik gücü kazanmaktan daha zor olan bir şey varsa o da o düzeni kendi lehine sürdürmekten geçmektedir. Hollanda'nın ekonomik anlamdaki yumuşak/ince gücü (soft power) muazzamken donanma ve askeri/kaba gücü (hard power) bakımından Britanya'nın gölgesinde kalmıştır. Buradan da görüldüğü üzere hegemonik gücün varlığının

³ Ayrıca İspanya'da Katolik inancının güçlü bir şekilde yaşanması dünyevi birikimlerin gereğinden fazla değer verilmesiyle bağdaşmaması onları bu konuda geride bırakmıştır.

sürdürülmesinde ekonomik gücün yanında askeri ve siyasal yapının önemini gösteren örnekler karşımıza çıkmaktadır (Wallerstein, 1974, s. 383).

Ayrıca bu görüşü güçlendirmek adına Galtung'a (Arı, 2013, s. 253) göre ekonomik, siyasal, askeri, iletişimsel ve kültürel yapılar devletler için eşit önemlilik arz ettiğini aralarında herhangi bir önceliğin bulunmadığını ve birinin eksikliğinde önemli aksamalar olacağına değinilmiştir. Hegemon aktörlüğünü Hollanda'dan devralan Britanya bu güce ulaşma aşaması açısından altyapısı ve zemini daha sağlamdır. Toplumsal yapı olarak 1215 Magna Carta'dan gelen ve 1639 'Haklar Bildirisi' ne kadar olan dönemde hem Britanya parlamentosu serbest ticareti teşvik etmiştir hem de keyfi vergi uygulamaları sınırlandırılmıştır. Sömürge ve deniz ticaretinden oluşan sermaye birikimi, Protestan iş ahlakı, donanma gücünün büyüklüğü ve pazar nüfusu ve ayrıca jeopolitik olarak ada ülkesi olması doğal koruma ve ulaşımın gelişiminde kullanılması Britanya'yı dönemin rekabet aktörlerinden oluşan Hollanda, Fransa, İspanya gibi devletleri geride bırakıp hegemon güç olmayı başarmıştır (Wallerstein, 2011, s. 26).

Bu özelliklerin yanında II. Ziraat Devrimi ve Ticaret Devrimi'yle beraber yukarıda da belirttiğim sebepler dahilinde Sanayi Devrimi Britanya'da gerçekleşerek Rostow'un deyimiyle *Take-off* (Kalkış) sağlanmıştır. Böylelikle hem toplumsal olarak, kültürel, yasal, askeri, ekonomik, teknolojik, ulaşım bakımından çağın öncüsü olmuş ve kapitalist dünya sistemini yönetecek hegemonik güce haiz olmuştur. Ayrıca Hollanda'nın sahip olduğu gücü de ele geçirerek hazır bir güç de elde etmiştir. Fakat iki Dünya Savaşı yaşayan ve sömürge devletlerinin getirdiği külfetlerle beraber teknolojinin gelişme ivmesi sonucu II. Dünya Savaşı sonrası itibarıyla artık yeni hegemonik güç yeni dünyadan veya yeni kıtadan çıkan ABD olacaktır. ABD'nin hegemon olmasının altyapısına bakmak gerekirse Rostow'un ifadesiyle (Rostow, 1966, s. 10-11) *kitlevi refah* çağına ilk olarak 1913-1914 yıllarında Henry Ford'un seri otomobil üretimine geçmesiyle ABD'de başlamıştır.

Böylelikle dünya savaşlarından kısmen izole olan veyahut daha doğru ifadeyle en az zarar gören devletlerden biri olarak sermayesinde herhangi bir tahriple karşılaşmayıp verimliliği de arttırarak II. Dünya Savaşı sonrası savaşta zor düşen öncü Avrupa kıtasına Truman Doktrini ve Marshall Yardımları aracılığıyla birçok yardım gönderen hegemonik ve nüfuz sahibi güç ABD olmuştur. Wallerstein'a göre 1990-1991 Körfez savaşıyla beraber ABD hegemonik gücünde kırılmalar başlamış ve diğer güçlerin varlığıyla beraber (multipolar) çok güçlü ve aktörlü yapının adımları atılmıştır (Elmas, 2012, s. 133-160).

3. Wallerstein'ın Merkez-Çevre ve Dünya Sistemi Modeli

Wallerstein'a göre kapitalist dünya sistemi sermayeye dayalı bir sistem olduğunu söylemiş ve bu sistemin sürdürülebilirliği açısından bir iş bölümüne dayalı olmasının gerekliliğini belirtmiştir. Bu iş bölümünün sınırı sadece devlet içi faktörler ile sınırlı kalmayıp dünya çapında bir iş bölümünü kapsamaktadır (Elmas, 2012, s. 155).

Wallerstein bu iş bölümünü üç tane hiyerarşik yapısal konum olduğunu belirtmektedir. Bunlar; dünya zenginliğinin büyük kısmına sahip ve bu ekonomik ve politik üstünlüğünü kullanarak bölgede hâkimiyeti sağlayıp onu kontrol eden en üst yapıya *merkez* (core) adı verilmektedir. Merkezin uluslararası ekonomi açısından kendisine tayin edeceği rolü oynamanın yanı sıra, ekonomi dışında da birçok açıdan merkeze bağlı onla birlikte

hareket eden ideolojik olarak denetlenen, teknoloji ve araştırma yoksunu ayrıca sistemde borçlanan ve merkezde üretilen malların pazar bulmasını sağlayan fakir ve güçsüz yapıda bulunan alt yapıya *çevre* (periphery) adı verilmektedir (Wallerstein, 1974, s. 272-273).

Bununla birlikte çevre statüsünü aşarak merkez kadar gelişmiş olmasa da belli bir gelişme sağlamış fakat devletçi veya korumacı bir takım ekonomik politikalarla çevre devlet olmaktan kurtulmuş hem merkez devlet hem de çevre devlet özelliklerine sahip arada kalmış genellikle büyük devlet ile müttefik olup orta büyüklükte devleti temsil eden ileride somut olarak örneklerini de vereceğimiz yapıya *yarı-çevre* (semi-periphery) adı verilmiştir. Bu devletler yarı-çevre konumlarını devam ettirememeye şartlara göre zamanla çevreleşebilir veyahut merkez özelliklerine sahip bir konuma erişebilecek imkâna kavuşabilmektedir (Arı, 2013, s. 256-257; Oran, 2001, s. 36).

4. Marksizm ve Temel Varsayımları

Marksist paradigmanın temel varsayımlarına bakmak gerekirse emperyalizm teorileri uluslararası ilişkileri ve olayları siyasal güçten ziyade ekonomik getirilere ve faktörlere dayandırmaktadır. Elbette bu tür görüşlerin büyük çoğunluğu Karl Marx ve Friedrich Engels felsefesini yansıtmaktadır. Bu felsefeyi açıklarken diyalektik materyalizm ana merkezde bulunmaktadır. Bu görüşlere göre daha çok Tanrı inancını bütünüyle inkâr eden bir bakış açısıyla beraber her şeyin temelinde doğanın bizzat kendisini ve maddeyi ortaya koymaktadır. Maneviyatı reddederek felsefi materyal ile doğayı temellendiren Hegel idealizminin tersini ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan Marx toplumu ve yapıyı tanımlarken ekonomik determinizme dayanan teoriler ile ekonomiyi baz alır. Hatta siyasal sistemi belirleyen yapının ekonomik sistem olduğunu belirtir (Arı, 2013, s. 234-235).

Merkez (core) ve *çevre* (periphery) anlamını ise Marx ve Engels egemen güçler ve ezilen sınıflar olarak tanımlar ve bu iki sınıfın arasındaki sınıf çatışmasını irdelemektedir. Bunu yaparken birçok kavram ile zenginleştirmiştir. Örnek vermek gerekirse bu savaşın sınıf savaşı olduğunu ifade eder ve şu şekilde betimler bu savaş; “özgür insan ile köle, patrisyen ile pleb, bey ile serf, lonca ustası ile kalfa ve tek bir ifadeyle ise ezen ile ezilen” (Arı, 2013, s. 235) arasında gerçekleştiğini ifade eder.

Bu sınıf mücadeleleri ile ekonomik, siyasal ve toplumsal sistemde değişime neden olmuştur. Marksist görüş de analiz olarak bu çatışmayı tez, antitez ve sentez olarak tanımlamaktadır. Burjuvayı bir *tez* olarak ifade eden Karl Marx Proleterya’yı ise bir *anti-tez* olarak görür ve aralarında oluşacak çatışma ile beraber sonucun Sosyalizme yani *senteze* sonuç olacağını işaret eder. Böylelikle yönetici kapitalist yani egemen sınıfın *tez* tarafının, Proleterya yani ezilen halk yığınları *anti-tez* tarafından çatışma ile devriliş devrimle beraber yeni bir ekonomik, siyasal ve toplumsal yapının (*sentez*) ortaya çıkacağını ve bunun önce ulusal olarak daha sonra küresel çapta gerçekleşeceğini savunmaktadır (Arı, 2013, s. 234-237).

5. Rostow'un Kalkınma Modeli

Devletler kapitalist sistemde belli aşamalardan sonra merkez, yarı-çevre veya çevre diye adlandırdığımız hiyerarşik yapıda kendine yer bulmuştur. Devletlerin kalkınma yolunu açıklamada akla gelen ilk kişi Modernleşme Okulu teorisyeni tarafından oluşturulan Walt Withman Rostow'un ekonomik modernleşme modeli gelmektedir.

Bu modernleşme yolunda Rostow'un kalkınma teorisini beş safhaya ayırarak analiz etmiştir. İlk olarak *Geleneksel Toplum* (Traditional Society) olarak adlandırdığı aşama gelmektedir. Bu toplumda kişi başına düşen gelir düşük olup üretim teknikleri gelişmemiş veya en alt seviyededir. Bu yüzden üretim aşamasında dış şartlardan çok kolay olumsuz bir şekilde etkilenebilir ve uzun vadede verim almak çok güçtür. İş bölümünün gelişmediği bu toplumun ana sektörü tarımsal faaliyetler olduğu görülmektedir (Rostow, 1966, s. 9-10).

İkinci aşamada ise *Hazırlık veya Kalkışa Hazırlık Aşamasında* (Transitional Stage) olan toplum gelir. Bu aşama Geleneksel Toplumdan kurtularak kalkışı ve gelişmeyi sağlayacak etkenlerin hazırlığıyla geçmektedir. Kısacası geçiş dönemi olarak adlandırılan bu dönemde toprakta reformlar gerçekleşir, geçmişe oranla verimin artmasıyla sermaye birikiminin oluşması, eğitim, ulaşım, altyapı gibi yerlerde gelişme kaydedilir. Bu aşamaya ulaşan ilk devletin Batı Avrupa'da Britanya olduğu kabul edilmektedir. Ayrıca Milliyetçilik bilincinin önemi bu dönemde ortaya çıkmıştır (Rostow, 1966, s. 9-10).

Üçüncü aşama ise *Kalkış Dönemindeki Toplum* (Take-off) olarak adlandırılır. En önemli aşama olarak kabul edilmekle beraber tabiri caiz ise eşik bu aşamada atlanır. Sanayileşmenin ilk aşamasıyla beraber düzgün bir gelişmeye karşı engel olabilecek unsurlar ortadan kalkmış ve iktisadi gelişimin tempo tuttuğu dönem olmuştur. Teknolojinin de gelişmesiyle beraber tarımda üretimin dış şartlardan kolayca olumsuz bir şekilde etkilenmesini önleyici araç ve gereçler üretilerek verimde artış olmuştur. Üretimde artan verim ile beraber sermayenin artmasıyla birlikte yatırımlar da artmıştır (Rostow, 1966, s. 6-35).

Rostow'a göre bazı devletlerin kalkış aşaması tarihleri şu şekildedir; "Britanya (1783-1802), Fransa (1830-1860), Belçika (1833-1860), Amerika Birleşik Devletleri (1843-1860), Almanya (1850-1873), İsveç (1868-1890), Japonya (1878-1900), Rusya (1890-1914), Kanada (1896-1914), Arjantin (1935-), Türkiye (1937-), Çin (1952-), Hindistan (1952-)" (Rostow, 1966, s. 52).

Modelin dördüncü aşaması ise *Olgunluk Dönemi* (Drive to Maturity) olarak adlandırılmaktadır. Bu olgunluk aşamasında toplum kendi ekonomik büyümesini kendisi sağlamaktadır. Artık teknolojik gelişmeler tüm alanlara yayılmıştır. Ekonomik faaliyetler düzenli bir şekilde gelişmektedir. Şehir nüfusunda büyüme artarken kırsal kesimde ise nüfus azalmaları gerçekleşmektedir. Artık bu dönemde öncü sektörler tarım yerine sanayi ve hizmet sektörleri olmuştur. Rostow'a göre bazı devletlerin teknolojik olgunluğa erişme tarihleri şöyledir: "Britanya (1850), Amerika Birleşik Devletleri (1900), Almanya (1910), Fransa (1910), İsveç (1930), Japonya (1940), Rusya (Sovyetler Birliği) (1950), Kanada (1950)" (Rostow, 1966, s. 9-10).

Kitleli Tüketim Aşaması (High Mass Consumption) Rostow'un kalkınma modelinin beşinci ve son aşamasıdır. Artık bu aşamada sistemin öncü sektörleri hizmet sektörü ve dayanıklı tüketim mallarıdır. Toplum bu aşamada arzdan çok talep ve refah içinde yaşamaktadır. Elektrikli aletlerin ve otomobillerin üretiminde ve tüketiminde yüksek artışlar gerçekleşir. Refah devleti artık dayanıklı malların üretimiyle beraber askeri ve dış politika alanlarında nüfuzu sağlamayı amaç bilmektedir. Vasıflı iş gücü artarken tarımda çalışanların sayısı gittikçe azalmıştır ve kent nüfusu artmıştır. Kitleli refah çağına ilk olarak 1913-1914 yıllarında Henry Ford'un seri otomobil üretimine geçmesiyle ABD'de başlamıştır. Batı Avrupa

ve Japonya ise bu çağa 1940-1960 yılları arasında girmiştir. Her dönemde önde olan Britanya'nın bu dönemde geride olmasının sebebi ise dünya savaşları, sosyal güvenlik, adil gelir dağılımına öncelik verme ve kolonilerde de hazırlığın başlatılması için gerekli maliyetler sebebiyle gecikme göstermiştir (Rostow, 1966, s. 10-11).

6. Merkez-Çevre Oluşumuna Etki Eden Coğrafi ve Emperyal Faktörler

Belirttiğimiz üzere devletlerin kapitalist dünyada hiyerarşik bir şekilde merkez, çevre ve yarı-çevre şeklinde oluştuğu görülmektedir. Bu kavramlar her ne kadar birer coğrafi ayırım teşkil etmeseler bile merkez devletler belli bir coğrafyada çevre devletlerde belli bir coğrafyada bulunmaktadır. Ancak bazen merkez ve çevre devletler birbirine çok yakın ve aynı bölgede olabilmektedir. Bu bölgesel ayırım çalışmalarını Kuzey-Güney ilişkilerinde arayan bağımlılık ve neo-Marksist yaklaşımlarda karşılaşılmaktadır.

Kuzey ve Güney ayırımına giden bu yaklaşımlarda Kuzey'i sanayileşmiş kapitalist devletlerden oluşan nüfuz alanı yüksek olan devletlerle ifade edilirken Güney'i bu gelişmelerden geri kalmış veyahut geri bırakılmış sanayi gelişimden yoksun ve yoksul devletlerin oluşturduğu kısım olarak adlandırılmıştır. Eğer bu oluşan kutuplaşmış yapı görmezden gelindiği takdirde Güney'de oluşan ekonomik eşitsizlik zemini, açlık, borçlar, gelişmelerden geri kalmışlık ve iç sorunlar gibi temel sorunların da göz ardı edilmesine yol açar. Eğer bu ayırım analiz edilmediği ve değiştirilmekle uğraşmadığı sürece az gelişmiş olan bölgelerin sorunlarının çözülmesi mümkün değildir. Bu yüzden Güney devletlere bakmak gerekirse bu devletler hem siyasi açıdan hem ekonomik açıdan geri kalmış, (Arı, 2013, s. 256-260) yukarıda belirttiğimiz Rostow'un gelişme ve kalkınma modelini tamamlayamamış, yoksul ve zayıf devletler olarak bilinmektedir.

Ayrıca birçok analiz bu devletleri ifade ederken üçüncü dünya ülkeleri tanımını da kullanmaktadır. 'Peki bu devletler neden gelişmedi?' sorusu aklımıza gelmektedir. Bu soruyu sormak ile tam cevabın alınması mümkün olduğunu düşünmemekle beraber soru bu şekilde sorulsa dahi cevabın kesinlikle iki farklı bakışla verilmesi zaruridir. İsteyen bu sebepleri arttırabilir fakat ikiye indirgemek gerekirse bu tip devletlere *gelişmemiş devletler* (undeveloped countries) ve dış güçler tarafından *gelişimi engellenmiş devletler* (underdeveloped countries) olarak ifade etmek daha doğru olacaktır (Arı, 2013, s. 260-274).

Underdeveloped countries tanımından önce (Undeveloped countries) değinmek gerekirse bu tip devletler zengin doğal kaynaklarına sahip olmamıştır. Birçok gelişmeye coğrafi, tarihsel ve sosyolojik doğal sebepler ile devlet geleneğinde de oluşmamıştır. Gelişme yapısının toplumda olgunlaşmaması sebebiyle ve bu kapitalist sistemde ekonomik boşluğun (gap) artı şekilde ilerlemesi sebebiyle bu devletler gelişme gösterememişlerdir (Arı, 2013, s. 260-274).

Fakat dış güçler tarafından gelişimi engellenmiş devletler bu kefedden ayrı tutulması gerekir. *Underdeveloped countries* olarak ifade edilen devletleri açıklamak hususunda Kuzey-Güney ilişkilerin özü, emperyalizm, bağımlılık, sömürge sistemini irdelemek gerekir. Bu tip devletlerde doğal kaynak bakımından elverişli ve stratejik açıdan önem arz eden devletler olmasına rağmen şaşırtıcı bir şekilde gelişemediğini bunu bir nüfuz sahibi yapının engellediğini ve kendi çıkarına uygun bir şekilde şekillendirdiğini görmekteyiz. Lenin'e göre (1992, s. 72) bu devletlerin gelişmesini engelleyen kendi ifadesiyle karteller ve kapitalist tekel

gruplar kendi iç pazarını paylaştıktan sonra sermaye birikim gereği dış pazarın verimliliğine bağlı olmasını dile getirir. Bu yüzden emperyalist ve kapitalist devletler doğal kaynakları ve stratejik önemi olan bölgeleri sömürgeler ve nüfuz bölgeleri olarak genişleterek oradan karşılıksız bir şekilde yararlanmaya (sömürmeye) başlar (Arı, 2013, s. 260-274).

Hatta genel ifade ile Kuzey devletleri ve Batı olarak da adlandırılan emperyalist devletlerin sömürge ve nüfuz alanı olarak belirlenen bölgeleri korumak ya da genişletmek için anlaşma yapmaktadır bu antlaşmalara Kautsky'in özel ifadesi ile *ultra-emperyalist* ya da Hobson'a ait özel ifade ile *inter-emperyalist* antlaşmalar olarak adlandırılmaktadır. Fakat şu da bilinmelidir ki kapitalist düzen içinde nüfuz bölgelerinin paylaşılması, paylaşmaya katılan güçlerin veya devletlerin gücü şartlara göre farklı gelişmeler göstermeleri ihtimal dahilindedir (Arı, 2013, s. 260-274).

Örnek vermek gerekirse Almanya'nın sömürge devletlerinden faydalanma başta Britanya'ya oranla çok kısıtlı olduğu için aralarındaki güç farkı çok fazlayken zaman geçtikçe yapılan paylaşma antlaşmaları ile Almanya büyüyerek güç dengesini alt üst etmiş ve dünya savaşına da ortam hazırlanmıştır. Keza aynı gelişmeler Japon-Rus ilişkilerinde de meydana gelmiştir. Bu gelişmelerden anlaşıldığı üzere barışı sürdürebilmek amacıyla yapılan barışçı sömürü ittifakları ileride değişebilecek güç dengesiyle kaçınılmaz savaşlara yol açabilmektedir. Fakat yine de görüldüğü üzere Kuzey devletleri etkileşim içindedir. Bütün bu ifadelerde anlaşılacağı üzere Kuzey-Kuzey devletleri diyalog içine girip ortak çıkar belirleyerek aralarında müzakere ve mütareke edip anlaşarak Güney olarak ifade edilen devletleri sömürme işleminde anlaşmalı olarak çalışmaktadır. Fakat Güney-Güney ilişkileri tam aksine emperyalist devletler tarafından oluşturulan sınır sorunları, etnik çatışmaların alevlendirilmesi, ekonomik külfetler altına sokulması itibari ile günümüze kadar ortak bir politika belirleyemeyerek *böl ve yönet* (divide and rule) adlı emperyalist politikaya underdeveloped countries olarak ifade edilen gelişmeleri bir dış güç ile engellenmiş devletler olarak boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Bu gelişimi engellenmiş devletler o kadar çok müdahaleye uğramışlardır ki artık günümüzde Suriye ve Irak gibi bırakın sömürülen devlet olmayı artık *başarısız devlet* (failed state) konumuna getirilmiş ve yalnızca savaşın ve kaotik yapının olduğu bölgeler haline dönüştürülmüş ve bölgesel istikrarsızlıklara sebep olmuştur (Arı, 2013, s. 260-274).

Toparlamak gerekirse emperyalizmin kapitalist dünya sisteminin bir evresi olduğu az gelişmişlikle doğrudan ilgisi olduğunu belirtmek gerekir. Rosa Luxemburg'un belirttiği üzere (Arı, 2013, s. 248) kapitalist devletlerin gelişmesi ancak yukarıda belirttiğimiz gelişmemiş veyahut gelişimine engel olunmuş devletlerin varlığının zaruri olduğunu Batı'nın hammaddeyi karşılamak için bu devletlere ihtiyaç duymaktadır. Kısacası emperyalizm kapitalizmin vazgeçilmez sonucudur.

Ayrıca Andre Gunder Frank'ın da dediği gibi (Arı, 2013, s. 249), bir devletin neden gelişmediği iç olgulara bakılarak açıklanamaz bu geri kalmışlık veya geri bırakılmışlık kapitalist devletlerin kolonileştirme politikalarının bir sonucudur. Sonuç olarak merkez, çevre ve yarı-çevre olarak belirtilen hiyerarşik yapı kapitalist dünyada gelişen gelişmeler sonucu oluşmuştur.

7. Neo-Marksist ve Emperyalizm Teorileri

Arı (2013) çalışmasında şöyle ifade etmiştir:

Lenin'den etkilenen Sweezy de emperyalizmi dünya ekonomisinin gelişiminde bir aşama olarak tanımlamaktadır. Sweezy'e göre bu aşamaları beş başlıkta ayırarak şöyle ifade etmiştir; birinci başlıkta bu aşamada endüstri malları için dünya pazarında ileri kapitalist ülkeler rekabet halindedir ikinci başlıkta tekelci sermaye hâkim sermaye şekli olmuştur, üçüncü başlıkta ise birikim sürecinin zıtlaşmaları öyle bir derecede olgunlaşmıştır ki sermaye ihracı dünya ekonomik ilişkilerinin belirgin özelliğidir. Bu temel ekonomik koşulların bir sonucu olarak iki özellik daha ortaya çıkmıştır: Bunların ilki dördüncü başlıkta ifade edildiği gibi dünya pazarında birbirinin ardı sıra, boğaz boğaza düşmanlık ve uluslararası tekeli birleşmeye yol açan ciddi rekabet ve beşinci başlıkta ifade edildiği üzere dünyanın işgal edilmemiş yerlerin önde gelen kapitalist güçler (ve onların uyduları) tarafından paylaşılması olmuştur (s. 242).

Kapitalist güçlerin bölgeleri yeniden paylaşma rekabetine girmelerinin sebebi yukarıda da belirttiğimiz üzere konjonktürel gerçekliğin sürekli değişmesi ve bu sebeple beraber güç dengesinin her an değişmesi ve kapitalist güçlerde sürekli genişleme ihtiyacının doğması sebebiyle bu rekabetin tekrar paylaşılmaya geçilmesi gücün sürdürülebilirliği açısından bir önem teşkil etmektedir.

Neo-Marksist teorilerin bakış açılarına göre ise emperyalizmin oluşmasındaki ana neden uluslararasılaşma sürecinin bir sonucu olarak görülmektedir. Sermayenin birikmesiyle katlanan bu sürece bakacak olursak Neo-Marksistlere göre emperyalizmin en büyük aracı çok uluslu şirketlerin olduğu görülmektedir. Kontrolünün ve kuruculuğunun güçlü devletlerde bulunan çok uluslu şirketler az gelişmiş devletlerin ekonomisini ve politikasını doğrudan etkileyebilmektedir. Neo-Marksist teorilere göre dünya ekonomisi günümüze kadar üç aşamadan geçmiştir.

İlk aşama olarak alınan olay ticaret devrimiyle beraber bu ticaret yoluyla kurulan ve mal alışverişlerinin gerçekleştiği dönemde iş bölümü söz konusu olmuştur. Bu iş bölümü ilk önce kapitalistleşen bölgelerin gereksinimini karşılayacak bir şekilde uygun anlamda bir iş bölümü gerçekleşmiştir. Bir diğer deyişle ifade etmek gerekirse az gelişmiş devletler kapitalistleşen devletlerin gereksinimlerinin karşılandığı bölgeler olarak görülmüştür. Kısacası bu iş bölümü kapitalistleşen dünyada bir ihtiyaç olarak doğmuştur (Keyder, 1979, s. 31-34).

İkinci aşamada ise artık kapitalistleşen devletlerde kapitalizmin tamamen yerleştiğini ve bu devletlerin az gelişmiş devletlere yaptıkları yatırımlarla bölgenin ticaret potansiyelini arttırmıştır. Kapitalist devletlerin sermayeleri az gelişmiş devlette kendine ihtiyaç olan malların üretilmesine yönlendirilmiştir. Böylelikle iş bölümü daha ileri bir seviyeye taşınmıştır. Bu aşamaya ticari sermayenin uluslararasılaşma dönemi olarak ifade edilmektedir (Keyder, 1979, s. 31-34).

Üçüncü aşamada ise üretici sermayenin uluslararasılaşma dönemine girdiğini ve uluslararası düzeyde iş bölümünü tayin eden öge, sermayenin bütün dünya düzeyinde üretim kararları alabilmesidir. Tüm aktörlerin katılımıyla bu aşamada dünya düzeyinde ekonomik artı değerler çıkmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra üretici sermaye devletlerin kazandığı

nitelikte beraber gelinen safhada üretim kararları alınırken dünya ekonomisi içinde herhangi bir devlet veya bölge olası bir üretim yeri olarak kabul edilmeye başlanmıştır (Keyder, 1979, s. 31-34).

8. Çağdaş Dünyada Merkez-Çevre Devletleri

Günümüzde *merkez* (core) devletlere bakmak gerekirse Babones ve Alvarez-Rivadulla'nın 2007'de gerçekleştirdiği 28 yıllık bir emeğin ardından gelen verilere göre; "Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hong Kong, İzlanda, İrlanda, İsrail, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, Yeni Zellanda, Norveç, Singapur, İspanya, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nin" dahil edildiği görülmektedir. Günümüzdeki yarı-çevre (semi-periphery) devletlerini ise; "Belize, Brezilya, Şili, Fiji, Macaristan, Jamaika, Malezya, Meksika, Panama, Seyşeller, Güney Afrika, Tunus, Uruguay ve Türkiye" olarak belirlemiştir (Babones ve Alvarez-Rivadulla, 2007, s. 3-22).

2008 yılı itibarıyla tüm dünyanın yüzleştiği küresel krizden sonra Yunanistan, İrlanda, İspanya gibi devletlerin bu özelliklerini kaybettiği anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere konjonktürel gerçekliğe göre ve dünyada değişen dengelerle beraber yukarıdaki birçok devletin yeri garantide olmamakla beraber bazı devletlerin artık o düzeyde olmadığını krizden daha çok etkilendiğini görmekteyiz. Bu krizin devamı söz konusu olup ekonomik bunalıma girme ihtimaliyle tabloda devletlerin daha az olacağı aşikârdır.

Ayrıca, listede yer almamakla birlikte, dünya ekonomisine olan etkisi göz ardı edilemeyecek devletlerin başında Çin gelmektedir. Her ne kadar kapitalist dünyanın dışında olduğu yargısıyla listelere alınmasa dahi ekonomik bir güce sahip olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Wallerstein'in belirttiği hegemonik güçlerden sonra dünyanın artık *unipolar* (tek başlı) hegemon yerine *multipolar* (çok başlı) hegemon devletlere ve küresel gücün yanı sıra bölgesel güçler ve küresel güçlere köprü görevini üstlenecek aktörlerin ortaya çıktığı gözlemlenmektedir.

Özellikle Türkiye'nin 2000'lerin başında atlattığı krizle beraber (soft power) yumuşak gücünü ivme kazandırarak büyüdüğü bir gerçektir. Son yıllara da geldiğimizde dünyada yaşanan büyük krizlere rağmen Türkiye'nin ekonomik büyümesine devam etmesiyle beraber bölgede söz sahibi olmaya başladığı ve çevre devlet sınıfından kurtulup yarı-çevre konumuna geldiğini ve ayrıca yukarıda ifade ettiğim üzere bölgesel güç ve köprü görevi görmeye başladığını ve bölge politikalarında daha bağımsız bir tavır takındığına şahit olmaktadır. Şartların ve güç dengelerinin sürekli değiştiği kapitalist dünya sisteminde devamlılığı ve sürdürülebilirliği sağlama adına Türkiye'nin hem iç politikası hem dış politikası hem de ekonomik politikalarında istikrarı sağlaması gerekmektedir. Sosyal Darwinizm'in olduğu sistemde sürekli hazır ve güçlü durmak her aktör açısından zaruri bir gereklilik arz etmektedir.

9. Herbert Spencer Sosyal Darwinizm

Sosyal Darwinizm'i açıklayanların başında Comte'un pozitivizmini Britanya'da geliştiren Herbert Spencer gelmektedir. Herbert Spencer toplumu model olarak organizmacı bir modele benzetmektedir. Bu sebeple Darwin'in *evrim* teorisindeki biyolojik organizmanın

gelişimini toplumsal değişme teorisine uyarlayarak geliştirmiştir. Herbert Spencer'a göre toplumsal değişme basit homojen toplumlardan karmaşık heterojen toplumlara doğru giden evrimsel bir yol izlediğini ifade etmiştir. Bu süreçte doğal seleksiyon sonucunda çevresine farklılaşarak bütünleşme yoluyla uyum sağlayan toplumların hayatta kaldığını bunu başaramayanların ise yok olduğunu savunmaktadır. Buradan da anlaşıldığı üzere bu uyumu sağlayan merkez (core) devletler güçlü olarak ifade edilir ve ayakta kalıp varlığını sürdürebilmektedir. Diğer taraftan bu uyumu sağlayamayıp çevre (periphery) konumunda kalan devletler güçsüz olarak ifade edilir ve güçlüler tarafından ezilerek varlıklarını sürdürebilmeleri mümkün gözükmemektedir. Herbert Spencer bu ifadeleri insan toplumlarını tanımlamak amacıyla kullanmıştır. Bu nedenle Herbert Spencer'ın genel yaklaşımı *Sosyal Darwinizm* olarak da adlandırılmaktadır (Spencer, 1893, s. 436).

10. Yapısalıcı Merkez-Çevre Teorileri ve Malezya Örneği

Örneklerden de görüldüğü üzere merkez çevre gibi devletlerin varlığı tartışılmaz bir gerçektir. Buna ek olarak Galtung'a göre (1991, s. 319-331) bir devlet, kendi içinde de yapısal olarak merkez çevre olarak ayrılabilir. Bu ifadeye verilebilecek en iyi örnek olarak karşımıza Güneydoğu Asya devleti olan *Malezya* gelmektedir. Malezya bilindiği üzere iki tane yarımada parçasından oluşmaktadır. Başkenti Kuala Lumpur olan Batı Malezya yarımadası sosyo-ekonomik açıdan daha gelişmiş olmakla beraber merkez olarak bilinmekteyken, Sarawak ve Sabah merkezlerinin bulunduğu Doğu Malezya kısmı ekonomik açıdan batıya bağımlı yoksul bölge olarak çevre olarak bilinmektedir.

Bu ayrım 1970'li yıllarda Malezya'da yaşanan endüstriyel gelişim ve ekonomik kalkınma sonucu özellikle Doğu Malezya'yı olumsuz yönde etkilemesiyle beraber oluşmuştur. Uluslararası Japon Şirketleri'nin Batı Malezya'da gerçekleştirdikleri ortaklıklarla beraber Batı Malezya'nın refah açısından hızla geliştiği gözlemlenmiştir. Bu gelişmeler devam ederken Malezya hükümeti Batı kısmı eyalet toprakları olarak sosyo-ekonomik ve siyasal olarak daha merkezi bir duruma getirirken, Doğu kısmını federal topraklar olarak ayırarak ikisi arasında yönetimsel olarak da ayrıma gitmiştir (Drabble, 2004).

Böylelikle aralarında oluşan refah seviyesi farkı git gide daha yüksek seviyelere ulaşmasını hızlandırmıştır. Zira Batı Malezya'ya hem Doğu Malezya'dan iç göçler hem de diğer komşu devletlerden göçler olmuş nüfus artmıştır. Eğitim düzeyi gelişmiş, maaşlar iyileştirilmiş, turizm merkezi olmuş, serbest ticaret merkezleri, altyapı, ulaşım, telekomünikasyon olarak da Batı Malezya Doğu Malezya'dan çok daha fazla gelişme göstermiştir. Batı'da bunlar gelişirken Doğu'da ise eğitim seviyesi daha düşük olup insanlar öncü sektör olarak tarımsal faaliyetlerle uğraşarak düşük ücretler karşılığında pirinç üretiminde çalışmaktadırlar (Drabble, 2004).

338,1 Milyar dolar Gayri Safi Milli Hasıla'ya sahip büyüme oranının %6 olduğu Malezya'da bu zenginliğin çoğu Kuala Lumpur merkezli Batı Malezya'ya kaldığı görülmektedir. %11 işsizlik oranının büyük çoğunluğunu ise Doğu Malezya'da yaşayan halk tarafından oluşturduğu bilinmektedir. (World Bank, 2019) Ayrıca birçok konuda Doğu kesim Batı'dan daha geri kalmakla beraber Batı Malezya'ya bağımlı olmaktan kurtulamamışlardır.

SONUÇ

Coğrafi keşifler, toprak reformları ve ticaret devrimleri sonrası Sanayi Devrimi'nin olmasıyla beraber oluşan sermaye birikimi ve dünyadaki ekonomik sistemin geniş ölçekte kapitalist sisteme adapte olmasıyla kapitalist dünya sisteminde hiçbir kaynak hiçbir aktöre adil dağılmayarak güç dengelerinde değiştirici bir rol oynamıştır. Bu eşitsizlikten dolayı bir kesim aşırı sermaye birikimiyle birlikte güçlenerek hiyerarşik bir yapının oluşmasını sağlamış ve kendini *merkez* (core) konumuna yerleştirerek bu konumda olmayan bölgelere hem siyasi anlamda hem de askeri, kültürel, teknolojik, ekonomik hatta ve hatta dinsel olarak nüfuz uygulamış ve kendi çıkarına göre şekillendirmiştir.

Bu nüfuzu sağlayan büyük güçler bunu sürdürülebilirlik adına yaptıkları icraatlarla beraber aralarında oluşan ekonomik ve güç farkını daha da açmış hatta bazı devletlerde ise sömürmek ile kalmamış devletin *başarısız devlet* (failed state) konumuna gelmesine sebep olmuş ve milyonlarca insanın olumsuz etkilenmesini sağlamıştır. Diğer bir anlamda açıklamak gerekirse kendisinin refahını sağlamak amacıyla diğer bölgeleri kaosa ve istikrarsızlığa sürmekten kaçınmamış olmakla beraber bunu amaç olarak belirlediği saptanmıştır.

Merkez (core) devletin her alanda sağladığı bu güçlü nüfuz *çevre* (periphery) devletinin büyümesini engelleyen en büyük unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca günümüzde uluslararası sistemde konjonktürün izin verdiği kadarıyla kendini ekonomik iş bölümünden kurtarıp korumacı-devletçi modelle kendini toparlayıp ihracata yönelmiş başta Japonya, Güney Kore ve kısmen Türkiye gibi devletler ve bir diğer yol olan merkez devletlerinin kendilerine belirlediği partner yardımıyla köprü görevi görmüş ve merkez devletlerin mallarının dağıtımında rol oynamış başta İsrail ve dolaylı olarak Türkiye gibi devletler *çevre* (periphery) statüsünü aşarak *yarı-çevre* (semi-periphery) statüsüne ulaşabileceğini de belirtmek gerekmektedir. Öte yandan Babones ve Alvarez-Rivadulla'nın 2007'de gerçekleştirdiği ekonomik araştırmalarda Yunanistan, İspanya ve İrlanda devletlerinin merkez devlet olarak görülmesi fakat ardından ekonomik bir krizle ne kadar kırılğan olduklarını statü değişikliğine uğradıklarını da görülmüştür. Yukarıda bahsettiğimiz hegemon güçler nasıl değişebilmekteyse devletlerin statüleri de olumlu ve olumsuz anlamda değişebildiği yapının durağan bir yapı değil daha çok dinamik bir yapı olduğu aşikârdır.

Makale, kapitalist dünya sistemi içinde gelir dağılımındaki eşitsizlik, güç dengelerini değiştiren temel unsurlardan biri olduğu bulgusunu vurgulamaktadır. Bu değişen güç dengeleriyle merkez-çevre ilişkisi, yalnızca ekonomik değil, siyasi, kültürel ve askeri alanlarda da kendini göstermiştir. Devletlerin uluslararası sistemdeki statüleri, dinamik bir yapıya sahip olup, ekonomik ve politik krizler sonucunda değişiklik gösterebilmektedir. Sanayi Devrimi'nin etkileri sadece sermaye birikimi ile sınırlı kalmayıp, teknolojik ilerlemeler ve sosyal yapılarla da desteklendiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çalışmada da görüldüğü üzere modern kapitalist dünya sistemine geçişin ve bu yapının oluşumu, gelişimi ve yapısının incelenmesinde merkez-çevre teorilerinin yanında globalist, pluralist, realist, neorealist, liberalist, neoliberalist, marxist, neo-marxist, bağımlılık

teorileri ile yapısalcı ve Kuzey-Güney ilişkilerini inceleyen yaklaşımlar ile beraber bakmak ve irdellemek zaruridir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Yapmış olduğum bu çalışmada sunmuş olduğum veri ve analizleri, elde ettiğim bilgileri, belgeleri ahlaki kurallar ve akademiye uygun kurallar çerçevesinde elde ettiğimi bildiririm. Yine elde ettiğim tüm bilgileri, dokümanları ve neticeleri bilimsel kaynaklardan etik kurallarına uyarak yararlandığımı bildiririm. Yaptığım çalışmamda faydalandığım tüm eserlerin uygun atıflarda bulunarak kaynak gösterimi yaptığımı ve kullandığım verilerde bir farklılık oluşturmadığımı, çalışmamın özgünlük yönünden uygunluğunu bildiririm. Aksi bir hal ortaya çıktığında aleyhime oluşacak her türlü hak kayıplarını kabul ettiğimi açıklarım.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Hazırlanmış olan bu çalışma sadece bir yazar tarafından hazırlanmıştır.

Etik Kurul İzni

Bu makalede etik kurul iznine gerek yoktur. Etik kurul kararı gerekmediğine ilişkin ıslak imzalı onam formu sistem üzerindeki makale süreci dosyalarında yer almaktadır.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanmasında çıkar çatışması yaşanacak herhangi bir durum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Arı, T. (2013). *Uluslararası ilişkiler teorileri çatışma, hegemonya, iş birliği*. MKM Yayınları.
- Babones, S. J. ve Alvarez-Rivadulla, M. J. (2007). Standardized income inequality data for use in cross-national research. *Sociological Inquiry*, 77(1), 3-22. <https://doi.org/10.1111/j.1475-682X.2007.00175.x>
- Bilton, T., Bonnet, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D., Stanworth, M. ve Webster, A. (2008). *Sosyoloji*. Siyasal Yayınevi.
- Drabble, J. (2004). The economic history of Malaysia. <http://eh.net/encyclopedia/economic-history-of-malaysia/> adresinden 14 Temmuz 2018 tarihinde alınmıştır.
- Elmas, F. (2012). Modern dünya-sistemi analizi ve dış ticaret. *Ekonomik Yaklaşım*, 23(Özel Sayı), 133-160. <https://doi.org/10.5455/ey.20010>
- Galtung, J. (1991). The center-periphery theory of imperialism. W. C. Olson (Ed.), *The theory and practice of international relations* (8. Baskı., s. 319-331) içinde. Prentice Hall International.
- Keyder, Ç. (1979). *Emperyalizm, azgelişmişlik ve Türkiye*. Birikim Yayınları.
- Lenin, V. I. (1992). *Emperyalizm, kapitalizmin en yüksek aşaması* (9. Baskı). (C. Süreya, Çev.). Sol Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1917).
- Oran, B. (2001). *Türk dış politikasının teori ve pratiği: Türk dış politikası kurtuluş savaşından bugüne olgular, belgeler, yorumlar* (1. Baskı). İletişim Yayıncılık.

- Rostow, W. W. (1966). *İktisadi gelişmenin merhaleleri, komünist olmayan bir manifesto*. (E. Güngör, Çev.). Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları Yayınevi. (Orijinal eserin basım tarihi 1966).
- Spencer, H. (1893). *The principle of sociology*. D. Appleton and Company.
- Wallerstein, I. (1974). *Modern-World system: Capitalist agriculture and the origins of the European World-Economy in the sixteenth century*. (1. Baskı). Academic Press.
- Wallerstein, I. (1993). Patterns and perspectives of the capitalist world-economy. P. R. Viotti ve M. V. Kauppi (Ed.), *International relations theory: Realism, pluralism, globalism* (2. Baskı, s. 227-233) içinde. Macmillan Puplicshin Co.
- Wallerstein, I. (2002). *Modern dünya-sistemi* (2. Baskı, Cilt 1). (L. Boyacı, Çev.). Bakış Yayıncılık. (Orijinal eserin basım tarihi 1980).
- Wallerstein, I. (2011). *Modern dünya-sistemi* (Cilt 3). (L. Boyacı, Çev.). Yarnın Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1989).
- World Bank. (2019). Economic data of Malaysia. <https://data.worldbank.org/country/malaysia> adresinden 15 Ekim 2019 tarihinde alınmıştır.

EXTENDED ABSTRACT

Globalists, compared to other theorists, tried to explain the international system with economic concepts. For this reason, in order to understand the modern world system, they have tried to evaluate it by meeting the capitalist and their historical development. While realists approached this as an individual (person) and state, and neorealists were more oriented towards the state and system as globalism, on the other hand, pluralism approached this system in a different way. The difference between globalists and pluralists is a structuralist approach to the analysis of the international capitalist system.

In the content of this article, in addition to the globalist approach and globalist theories of the modern world system, besides the different theories, the transition of the system to the modern world consists of the historical development of the Core-Periphery formation and the evaluation of different perspectives together with its historical examples and actors. For this reason, keeping into consideration many elements, the article on the Core-Periphery theories was shaped according to these factors.

After the geographical discoveries, land reforms and trade revolutions and with the occurrence of the Industrial Revolution and the accumulation of capital, world history got to know the capitalist system; as we can see in the capitalist world system, there is no fair income distribution to any actor. Thus, this played a huge role in turning around the power balance. Due to this imbalance, while one side was getting enriched and strengthening its capital and created a hierarchical establishment that put them in a core location, the zones which were not under this location and population were being shaped according to their own interests from all perspectives political, military, cultural, technological, economic, and even religiously practised. The great powers that provided this in order to carry on with what they have done, together with their accomplishments, also led to the fact that the economic and power differences between them and the countries that were not exploited caused these types of

regimes to become failed states and affected negatively the lives of millions of people. In other words, in order to obtain its prosperity and welfare, it doesn't hesitate to drive the other regions into chaos and instability but also we can observe that it can define this behavior as a goal. This strong penetration of the core country in every field emerges as the biggest factor that prevents the growth and prosperity of the periphery states.

Also, today as far as permitted by the conjuncture in the international system rescues itself from the economic division of labor restructures according to a state-protectionist model primarily oriented to export, countries like Japan, South Korea and partly Turkey act as a bridge with the help of partners that set by the central countries, these countries make sure the distribution of goods of the central countries thus we can see that countries like Turkey and Israel can surpass the status of periphery-country and reach a new status the one of semi-periphery country. On the other hand, in economic research, we see that the countries of Greece, Spain, and Ireland are considered to be central countries, but then we can observe how fragile they are just after an economic crisis; they can quickly change their status. If the hegemonic powers mentioned above can be changed, it is evident that the structure in which the countries can change their status positively and negatively is not a static structure but rather a dynamic structure.

The article emphasizes the finding that income inequality within the capitalist world system is one of the key factors altering power dynamics. Along with these shifting power dynamics, the core-periphery relationship has manifested not only in economic terms but also in political, cultural, and military domains. The status of states within the international system is dynamic and can change as a result of economic and political crises. It is also concluded that the effects of the Industrial Revolution were not limited to capital accumulation, but were supported by technological advancements and social structures.

As you can see in the article, the analysis of the transition into the modernist capitalist world system, the formation and development of this structure along with the analysis of the structure besides the Core-Periphery theories, it is essential to research and scrutinize together as well as the Globalist, Pluralist, Realist, Neorealist, Liberalism, Neoliberalism, Marxist, neo-Marxist, Dependence theories and Structuralist and North-South relations approaches. Within the framework of this theory, the Malaysia example was shown as a case study in this article .